

Marga Bruyn-Hundt en de combinatie van betaalde en onbetaalde arbeid

Fieke van der Lecq en Nicky Pouw¹

Ter gelegenheid van het afscheid van Marga Bruyn-Hundt organiseerde de Vakgroep Vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie van de Universiteit van Amsterdam, in samenwerking met de Vereniging Feminist Economics Network in the Netherlands, op 3 februari j.l. een studieconferentie. De conferentie had als thema: "De combinatie van betaalde en onbetaalde arbeid". De eerste delen van dit artikel vormen een verslag van de conferentie. Na een samenvatting van de redes die ingingen op Marga Bruyn-Hundts bijdragen aan de emancipatie-economie en het emancipatiebeleid volgen verslagen van de betogen die in meer algemene zin ingingen op de combinatie van betaalde en onbetaalde arbeid in het emancipatiebeleid en op de economie van de onbetaalde arbeid. In het laatste deel volgt een korte bespreking van de tijdens de conferentie gepresenteerde bundel 'Emancipatie en economie - Is Nederland inmiddels een land waar vrouwen willen wonen?'.

¹ Fieke van der Lecq is als AIO verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, Vakgroep Algemene Economie, Postbus 800, 9700 AV Groningen. Nicky Pouw studeert binnenkort af bij de Vakgroep Vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie van de Universiteit van Amsterdam en is secretaris van de vereniging Feminist Economics Network in the Netherlands. De auteurs danken Henk Plasmeijer voor zijn suggesties.

1. Marga Bruyn-Hundt

De eerste spreker was *Hedy d'Ancona*, momenteel lid van het Europees Parlement. Zij vertelde hoe Bruyn-Hundt en zij elkaar al jaren op de voet volgen en inspireren als 'medestrijdsters'. Beiden hebben zich tot doel gesteld het uitbannen van machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen door middel van economische zelfstandigheid voor vrouwen. Individualisering van de sociale zekerheid speelt hierbij een belangrijke rol. Het doorwrochte onderzoekswerk van Bruyn-Hundt, alsmede haar heldere en overtuigende presentatie ervan voor leden van diverse kabinetten, vormde een onderbouwing voor het beleid dat D'Ancona, eerst als Staatssecretaris van Sociale Zaken en later als Minister van WVC, voerde. De oprichting van vele kinderdagverblijven is daarvan een duidelijk zichtbaar voorbeeld. Helaas moest ze constateren dat er nog veel problemen op te lossen zijn. Zo blijken bezuinigingen in de kwartaire sector veelal ten nadele van (herintredende) vrouwen uit te vallen en is de toename van deeltijdarbeid niet voldoende voor het bereiken van economische zelfstandigheid voor vrouwen. Dat de combinatie van zorg en betaald werk voor veel vrouwen moeilijk is doordat de herverdeling van zorgarbeid nog onvoldoende heeft plaatsgevonden, beschouwde D'Ancona als het grootste probleem. Ook kwam het haar voor dat het maatschappelijke draagvlak voor feminisering is afgenomen. Aan het einde van haar betoog overhandigde Hedy d'Ancona aan Marga Bruyn-Hundt een Liber Amicorum, dat door de leden van de Vakgroep Vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie voor Marga Bruyn-Hundt was gemaakt. Laatstgenoemde nam het boek verrast in ontvangst: "Een mooier geschenk had ik mij niet kunnen denken". In haar dankwoord memoreerde zij dat, waar vroeger "ene vrouw tot niets anders geschikt was dan de maatschappij te vermeerderen" en het genoeg was "als zij weet voor water en vuur te wachten", er nu drie leerstoelen vrouwenstudies zijn, waarvan er één door Siv Gustafsson wordt bezet.

J.S. Cramer sprak in zijn hoedanigheid van Decaan van de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie. Hij memoreerde de eerste publikatie van Bruyn-Hundt, waarin zij het opnemen van onbetaalde arbeid in de Nationale Rekeningen bepleitte en constateerde dat de publikaties van Bruyn-Hundt eerder gekenmerkt werden door een analytische en academische benadering dan een bevlogen aanpak: "meer ESB dan Opzij". Cramer waardeerde de inspanningen van Bruyn-Hundt, waardoor de leerstoel Vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie aan de Faculteit is ingesteld. Ten slotte overhandigde hij haar namens het College van Bestuur de Penning van de Universiteit, als blijk van waardering voor de vele baanbrekende werkzaamheden die Bruyn-Hundt heeft verricht.

2. Economisch beleid

Jacques Siegers, hoogleraar Arbeids- en Verdelingsvraagstukken aan de Rijksuniversiteit Utrecht, was ook expliciet in zijn waardering voor Marga Bruyn-Hundt. Kenmerkend voor haar activiteiten vond hij de keten "verbaazing - verontwaardiging - kwaad - aan de slag", waardoor zij onder andere heeft bereikt dat huishoudelijke arbeid niet langer werd doodgezwegen en de 'new home economics' ontstond. In zijn betoog beschreef hij hoe de Sociaal-Economische Raad in een advies over de arbeidsmarktpositie van vrouwen in 1979 drie knelpunten signaleerde, waarvan de combinatie van werk en huishoudelijke- en gezinstaken er één was. Bij alle acht aanbevelingen om dit knelpunt op te lossen, kwam de herverdeling van onbetaalde arbeid binnen de huishouding er slechts met een voetnoot af. Het beleidsplan Emancipatie van het Kabinet uit 1985 stelde financieel-economische zelfstandigheid en zorgzelfstandigheid centraal. In het huidige emancipatiebeleid van de overheid worden drie speerpunten onderscheiden, waarvan de vergroting van de participatie van mannen in zorgtaken voor het thema van deze studieconferentie relevant is. De vanwege dit speerpunt opgerichte Interdepartementale Projectgroep Herverdeling Onbetaalde Arbeid, waarin Siegers participeert, beoogt een naar elkaar toegroeien van de participatie van vrouwen en mannen in de onbetaalde arbeid. Ook hier wordt financieel-economische zelfstandigheid als voorwaarde beschouwd, waarbij dit begrip wordt gedefinieerd als het beschikken over een netto inkomen uit loon, salaris en winst dat minimaal gelijk is aan de algemene bijstandsnorm voor een alleenstaande. Volgens dit criterium was in 1989 30% van de vrouwen financieel-economisch zelfstandig tegen 24% in 1981. In beide jaren gold dit voor 75% van de mannen, zodat er sprake is van een aanzienlijk verschil, dat slechts langzaam kleiner wordt. Lijkt de herverdeling van betaalde arbeid aldus vrij langzaam te vorderen, de herverdeling van onbetaalde arbeid verloopt nog trager. Siegers zette uiteen dat de invoering van een zogenaamde dienstcheque hier volgens hem niet aan bijdraagt en diverse ongewenste neveneffecten veroorzaakt. In het algemeen laat zorg zich moeilijk afdwingen zonder kwaliteitsverlies.

Siv Gustafsson, hoogleraar vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie aan de Universiteit van Amsterdam, hield een betoog waarin zij de kinderopvang in drie verzorgingsstaten besprak. Gebruikmakend van de typologie van verzorgingsstaten van Esping Andersen, karakteriseerde ze de Verenigde Staten als 'liberaal', Zweden als 'sociaal-democratisch' en Nederland als zich bevindende tussen 'sociaal-democratisch' en 'corporatistisch-conservatief'. Voor wat betreft kinderopvang is Nederland van het laatstgenoemde type, gezien de christen-democratische conservatieve zuil. In deze zuil wordt het kostwinnersprincipe als gezinsideologie gehanteerd, wordt moederschap een fulltime baan geacht en staat betaald werk voor

vrouwen laag op de agenda. In Zweden daarentegen, wordt uitgegaan van het recht op een betaalde baan en zijn vele sociale voorzieningen gekoppeld aan het hebben van betaald werk. Door deze voorzieningen wordt de combinatie van ouderschap en betaald werk mogelijk gemaakt. In de Verenigde Staten, waar de vrije markt wordt geacht tot maximale welvaart te leiden, vinden de onderhandelingen over faciliteiten die de combinatie mogelijk maken, zoals ouderschapsverlof en kinderopvang, op individuele basis plaats. Hierdoor zijn vele jonge moeders gedwongen om of full-time te werken of ontslag te nemen, hetgeen Gustafsson zorgwekkend vindt. In Zweden hebben veel moeders een deeltijdbaan en in Nederland hebben verhoudingsgewijs weinig moeders een betaalde baan. Waar de christendemocraten het arbeidsaanbod terugdringen, zoals zij in Zweden hebben geprobeerd via een kindtoelage, zullen de sociaal-democraten proberen de vraag naar arbeid te vergroten. Enkele decennia geleden voegden de Zweedse feministen hier nog dreigend aan toe dat als er geen kinderopvang zou komen, er eenvoudigweg minder kinderen geboren zouden worden. De demografische statistieken lijken hen gelijk te geven: sinds er meer kinderopvangplaatsen zijn, is het geboortecijfer tot vervangingsniveau gestegen. Voor Nederland lijkt deze optie politiek gezien minder aantrekkelijk, omdat de bevolkingsdichtheid al vrij hoog is. Wel is het belangrijk dat politici beseffen dat de verhouding draagvlak / draaglast aan het verslechteren is. Als meer vrouwen betaalde banen krijgen en de herverdeling van onbetaalde arbeid plaatsvindt, waardoor meer vrouwen kinderen krijgen, zal deze verhouding verbeteren. Gustafsson profileerde zich als 'een voorstander van de combinatie' en sprak de wens uit dat dit de dominerende leefvorm wordt.

3. Betaalde en onbetaalde arbeid

Wim Groot, werkzaam bij de Vakgroep Economische Vakken in Leiden, presenteerde een onderzoek dat hij samen met dagvoorzitter Henriëtte Maassen van den Brink (Vakgroep Micro-Economie, UvA) heeft uitgevoerd. Hij memoreerde dat Marga Bruyn-Hundt als eerste aandacht vroeg voor de productie van goederen en zorg in huishoudingen, waardoor de waarde van huishoudelijke productie een object van studie werd. Het onderhavige onderzoek naar tijdsbestedings- en welvaartsverschillen tussen mannen en vrouwen, past in het door Bruyn-Hundt gecreëerde aandachtsveld. Het onderzoek is volgens hem interessant omdat het waarderen van onbetaalde arbeid kan conflicteren met het doel van economische zelfstandigheid, zodra het zich specialiseren in zorgtaken economisch efficiënt blijkt te zijn. Onderzocht werd of de tijdsallocatie van partners in gezinnen verandert onder invloed van onder andere het aantal uren dat de partner betaald werk verricht en de komst van kinderen. Ook werd de totale waarde van betaalde

en onbetaalde arbeid en verschillen hierin tussen mannen en vrouwen onderzocht. De materie blijkt zich moeilijk voor kwantificering te lenen, zodat de spreker een uitgebreide verantwoording van de gekozen methodologie gaf. Door de marginale waarden van één uur besteed aan diverse vormen van tijdsbesteding aan elkaar gelijk te stellen kunnen die marginale waarden gevonden worden uit onder andere het aantal bestede uren en de loonvoet. Met behulp van data uit een dagbladenquête uit 1992 konden de berekeningen worden gemaakt, waarbij de uren besteed aan huishoudelijke- en zorgarbeid centraal stonden. Enkele opvallende resultaten uit het onderzoek zijn de volgende. Het arbeidsaanbod van vrouwen verandert niet met het inkomen van de man maar wel met het aantal uren dat hij betaald werk verricht: als vrouwen meer uren betaald gaan werken, dan doen mannen dat ook. De werkzaamheden thuis worden (derhalve) niet herverdeeld als vrouwen meer betaald werk verrichten. De aanwezigheid van kinderen beïnvloedt wel het aantal uren dat vrouwen betaald werken, maar niet dat van mannen. De marktomstandigheden zijn wel van invloed op het aantal uren betaald werk van vrouwen, maar niet op dat van mannen. Vrouwen verkrijgen ongeveer 20% van hun 'waarde' uit betaalde arbeid; voor mannen is dit minstens de helft. Mannen besteden twee maal zo veel tijd aan betaalde arbeid als vrouwen. Voor onbetaalde arbeid is dit precies omgekeerd. In de gekozen onderzoeksmethode valt schrijvers dezes op dat uitgegaan wordt van een Neo-Klassiek aandoende evenwichtsveronderstelling en vrije tijd als tijdsbesteding uit de evenwichtsvergelijking lijkt te worden weggelaten. Een 'burned-out' toestand, ontstaan ten gevolge van een onevenwichtigheid wegens gebrek aan vrije tijd, zou derhalve niet zichtbaar worden. Groot besloot zijn betoog met een bespiegeling: vrouwen specialiseren zich in de huishoudelijke productie, terwijl mannen zich specialiseren in het voortbrengen van marktgoederen. Aangezien de zorg die vrouwen aan de huishouding en kinderen besteden, in het gezin een collectief goed is, nodigt dit uit tot 'free-riding behaviour', terwijl het inkomen dat de man uit betaalde arbeid ontvangt een privaat goed is. Immers, de zorg die vrouwen produceren kan meestal door de man en kinderen worden genoten zonder dat zij elkaar er daardoor van uitsluiten en een groot deel van de zorg kan niet exclusief aan één lid van het gezin worden toebedeeld². Deze situatie vormt een voedingsbodem voor machtsongelijkheid tussen partners in gezinnen. De volgende bijdrage kwam van *Marga Bruyn-Hundt* zelf. Zij presenteerde een gedeelte van haar onderzoek 'De economie van het onbetaalde werk' dat volgend jaar in boekvorm zal verschijnen. Na een overzicht van indelingen

² Wellicht zijn bepaalde onderdelen van de zorg beter te typeren als een 'common pool', aangezien de consumptie ervan door één lid van het gezin de waarde ervan voor de overige leden kan verminderen. Een voorbeeld: schoon sanitair is minder schoon nadat het gebruikt is.

van onbetaald werk en een bespiegeling over het al dan niet opnemen van onbetaalde arbeid in de Nationale Rekeningen ("een oude vraag"), onderstreepte zij het belang van het meten van onbetaalde zorgarbeid met het voorbeeld van de zogenaamde mantelzorg die onbetaald wordt verricht en aldus onzichtbaar de gevolgen van bezuinigingen op de betaalde zorg opvangt. Uit Bruyn-Hundts eigen berekeningen, waarbij als waarderingsgrondslag het bruto wettelijk minimumloon plus werkgeverslasten is gekozen, blijkt dat pas tussen 1985 en 1990 de verhouding tussen onbetaalde arbeid en het BNP duidelijk is afgenomen: van 64% tot 51%. De veel gehoorde stelling dat het BNP inclusief onbetaalde arbeid minder snel zou stijgen dan het BNP exclusief onbetaalde arbeid doordat meer vrouwen betaald werk zijn gaan verrichten, werd door de spreker onderbouwd voor de periode na 1980, waarin de arbeidsparticipatie van vrouwen duidelijk toenam. Uit personele inkomensvergelijkingen blijkt dat werkende vrouwen, afhankelijk van hun gezinssituatie, naast hun werk een groot deel van de huishoudelijke werkzaamheden blijven verrichten, zodat hun totale produktiviteit toeneemt. Wanneer verschillende typen gezinnen worden vergeleken, blijkt dat inkomensverschillen tussen tweeverdieners zonder kinderen enerzijds en één-oudergezinnen anderzijds te verkleinen indien de produktie van huishoudelijke arbeid wordt meegerekend. Het inkomen van één-oudergezinnen met een vrouw aan het hoofd blijft echter het laagste. Volgens Bruyn-Hundt verdient het aanbeveling dergelijke berekeningen in een extracomptabel deel van de Nationale Rekeningen op te nemen in afwachting van de uitkomst van de discussie over het al dan niet intracomptabel opnemen ervan. Het laatste deel van haar betoog wijdde Marga Bruyn-Hundt aan de werkzaamheden van de Commissie Toekomstscenario's Hervreiding Onbetaalde Arbeid die ingesteld is door de eerdergenoemde Interdepartementale Projectgroep Hervreiding Onbetaalde Arbeid van het Ministerie van Sociale Zaken en waarvan zij voorzitter is. Deze werkgroep werkt vier toekomstscenario's uit, waarin de mate van hervreiding van onbetaalde arbeid varieert. De beschrijvingen van de scenario's worden als volgt in het onderzoek verwoord:

"Scenario 1 moet de situatie schetsen die over 10 à 15 jaar zal bestaan bij ongewijzigd beleid. Scenario 2 heeft als uitgangspunt dat de hoeveelheid onbetaalde arbeidsuren niet verandert, maar gelijk wordt verdeeld over mannen en vrouwen. Scenario 3 heeft eveneens een gelijke verdeling van het onbetaalde werk tussen mannen en vrouwen tot uitgangspunt, maar een deel van het onbetaalde werk mag omgezet worden in betaald werk. In scenario 4 moet zo veel mogelijk van het onbetaalde werk worden omgezet in betaalde zorgarbeid, met als randvoorwaarde dat de resterende onbetaalde arbeid gelijk wordt verdeeld tussen mannen en vrouwen."

Het onderzoek indiceert dat tweeverdieners de onbetaalde arbeid gelijkmati-

ger verdelen dan éénverdieners. Voortzetting van het overheidsbeleid ter stimulering van het tweeverdienersschap wordt derhalve aanbevolen. Daarnaast wordt een pakket maatregelen ontworpen dat de gelijke verdeling van onbetaalde arbeid bevordert, waarvan het betaald maken van een deel van de onbetaalde arbeid deel uit maakt. De commissie hoopt binnenkort een eindrapport uit te brengen.

4. Liber Amicorum

Het Liber Amicorum dat aan Marga Bruyn-Hundt werd aangeboden is getiteld 'Emancipatie en economie - Is Nederland inmiddels een land waar vrouwen willen wonen?'. Diverse medewerkers van de leerstoel Vergelijkende Bevolkings- en Emancipatie-economie belichten een theoretisch of empirisch aspect van emancipatie-economie. Met een korte bespreking van dit veelzijdige boek proberen we meer vragen op te roepen dan te beantwoorden, om aldus de nieuwsgierigheid naar de bundel te prikkelen³.

In haar essay 'Verdwijnt de huisvrouw?' constateert *Kea Tijdens* dat het kostwinnersstelsel nog steeds actueel is in de huidige politieke discussies. Aan de discussie liggen vaak twee impliciete veronderstellingen ten grondslag. De eerste is dat 'de huisvrouwen' een homogene groep vormen en de tweede is dat die groep binnen afzienbare termijn zal verdwijnen. Tijdens onderzoekt in haar artikel deze twee veronderstellingen. Ze constateert dat de scheidslijn tussen huisvrouwen en overige groepen vrouwen dun is geworden en dat huisvrouwen niet langer een eenduidig te typeren groep vormen. Aan de hand van empirische gegevens constateert Tijdens dat het aantal huisvrouwen al sinds enige tijd dalende is. De oorzaken hiervan zijn zowel te vinden in veranderende maatschappelijke denkbeelden als in verschillende factoren aan de aanbodzijde en vraagzijde van de arbeidsmarkt. Afhankelijk van hoe 'de huisvrouw' gedefinieerd wordt, komt Tijdens onder andere tot de conclusie dat in de toekomst het aantal huisvrouwen langzaam verder zal afnemen, maar dat ze zeker niet zullen verdwijnen.

Als aanvulling op de huidige Nationale Rekeningen stelt *Henriëtte Maassen van den Brink* 'De Nederlandse Emancipatie Index' voor. De Emancipatie Index heeft als belangrijkste doel het meten van de ontwikkeling van economische zelfstandigheid, inkomensgelijkheid en welvaart van vrouwen en mannen. Op grond van gegevens over tijdsbestedingspatronen is het mogelijk de waarde van betaalde en onbetaalde arbeid te berekenen. De waarde van

³ Het boek is te bestellen door overmaking van f 35,- op gironummer 5945701 ten name van 'Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie, Roetersstraat 11, 1018 WB Amsterdam', onder vermelding van 'Liber Amicorum Marga Bruyn-Hundt'.

onbetaalde arbeid wordt bepaald aan de hand van de alternatieve kostenbenadering. Met behulp van de Emancipatie Index laat Maassen van den Brink een aantal verrassende uitkomsten zien met betrekking tot de welvaartsverschillen en dus de waardering van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen.

In 'Het huishouden: harmonieus huisgezin of arena?' wordt door *Susan van Velzen* nagegaan in hoeverre het Neo-klassieke huishoudproductiemodel van Gary Becker kan dienen als leidraad voor een arbeidsbeleid gericht op het bevorderen van een gelijkmatiger verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid binnen huishoudens. Vanuit een beleidsmatig perspectief blijkt dat er aan specialisatie binnen het huishouden niet alleen voordelen maar ook nadelen verbonden zijn. In dit kader bespreekt Van Velzen achtereenvolgens de situaties waarbij er sprake is van conflicterende belangen binnen een huishouden en van het uiteenvallen van een huishouden. Dit zijn voorbeelden van twee situaties die in Beckers theorie onderbelicht blijven, maar voor een andere waardering van specialisatie- en ruilvoordelen van arbeidsdeling binnen huishoudens wél van belang zijn.

'Geloof, passie, graan en kindervreugd' is de titel van het artikel waarin door *Cécile Wetzels* nader onderzoek wordt gedaan naar de manier waarop economen kijken naar kindervreugd, het aantal en de kwaliteit van nakomelingen. Hierbij kiest zij voor een historische context, waarin de bevolkingstheorie van Malthus centraal staat. Aan bod komen de verschillende discussies tussen (Neo-)Malthusianen en diverse religieuze en politieke stromingen. De vragen in dit artikel spitsen zich toe op de relatie tussen de bevolkingstheorie van Malthus en de Neo-klassieke theorie van de vruchtbaarheid. De verschillen tussen Malthus en de Neo-klassieke economen moeten met name gezocht worden in de theoretische concepten en de methode van analyse. Tot slot bespreekt Wetzels verschillende ontwikkelingen in de economische theorie die het in samenhang mogelijk maakten de vraag naar kinderen te analyseren vanuit de principes van de traditionele consumptietheorie.

Hettie Pott-Buter schreef het artikel 'Veranderingen in de levensloop van vrouwen'. In de levensloop van vrouwen hebben zich gedurende de laatste decennia belangrijke veranderingen voorgedaan. Pott-Buter beschrijft hoe deze veranderingen samenhangen met overheidsmaatregelen die betrekking hebben op arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en mannen en op economische zelfstandigheid. Ook doet zij enkele voorstellen voor overheidsmaatregelen in antwoord op recente ontwikkelingen op het gebied van kinderopvang en deeltijdarbeid.

De bijdrage van *Siv Gustafsson en Susan van Velzen*, getiteld 'Kinderopvang in drie verzorgingsstaten: Nederland, Zweden en de Verenigde Staten', komt inhoudelijk overeen met de presentatie die Siv tijdens de studieconferentie hield en die hierboven staat weergegeven.

Aan de hand van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van belas-

tingheffing in Nederland, geeft *Ben Dankmeyer* in 'Belasting en emancipatie' de samenhang aan tussen belastingsystemen en de maatschappelijke veranderingen die betrekking hebben op de positie van de betaald / onbetaald werkende vrouw. Hierbij besteedt Dankmeyer met name aandacht aan de positie van de gehuwde vrouw in de verschillende belastingsystemen. Met behulp van een Neo-klassiek arbeidsaanbodmodel gaat hij in op de gevolgen van de afschaffing van de voetoverheveling.

Met 'Femina academica absens', de bijdrage van *Edith Kuiper en Nienke Oomes*, eindigt het boek. Zowel onder de studenten als onder het wetenschappelijk personeel zijn vrouwen op de economische faculteiten in Nederland sterk ondervertegenwoordigd. Kuiper en Oomes gaan na wat de oorzaken en gevolgen van deze ondervertegenwoordiging voor het economisch onderwijs en onderzoek zijn. Tevens onderzoeken zij het mogelijke verband tussen de onzichtbaarheid van vrouwen in de economische theorie en de positie van vrouwen in de economische wetenschap. Op grond van hun conclusie doen Kuiper en Oomes enkele concrete voorstellen tot verbeteren van de positie van vrouwen in de economische wetenschap.

Literatuur

- Bruyn-Hundt, Marga, 1995, *De economie van het onbetaalde werk*, paper geschreven t.b.v. afscheidsseminar 'Marga Bruyn-Hundt', mimeo
- Drayer, Elma, 1995, Marga Bruyn-Hundt ziet de mannen steeds beter worden, *Vrij Nederland*, 4 februari 1995
- Groot, Wim en Henriëtte Maassen van den Brink, 1995, *Huishoudelijke produktie, arbeidsaanbod en de taakverdeling tussen man en vrouw*, paper t.b.v. afscheidsseminar 'Marga Bruyn-Hundt', mimeo
- Maassen van den Brink, Henriëtte en Kea Tijdens (red.), 1994, *Emancipatie en Economie - Is Nederland inmiddels een land waar vrouwen willen wonen?*, Liber Amicorum voor Marga Bruyn-Hundt, Amsterdam